

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Перепелиця Г. М.

доктор політичних наук, професор, директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України (Україна, Київ), juliasedyar@gmail.com

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ:

Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА : МОНОГРАФІЯ / Ю. О. Седляр. – Миколаїв: Чорноморський державний університет ім. П. Могили, 2013. – 412 с.

Із завершенням “холодної війни” та ідеологічного протистояння у світі не знизилася напруга у системі взаємодії міжнародних акторів. Більше того, постбіполярний світовий порядок характеризується зростанням чисельності і частоти міжнародних конфліктів, антагонізмом національних інтересів центросилових держав, що у сукупності призводить до суттєвих зрушень у структуризації міжнародно-політичного простору. Це позначається на глобальних характеристиках міжнародного середовища, кристалізації нових викликів міжнародній безпеці. Серед них з особливою гострою постають поширення ядерної зброї, міжнародний тероризм, у тому числі загроза ядерного тероризму, транскордонна організована злочинність, наркобізнес, політичний і релігійний екстремізм, неконтрольовані локальні конфлікти, здатні підірвати основи світової стабільності. У зв’язку з цим, міжнародне співтовариство протягом 1990–х – 2000–х рр. змушене було вдатися до вдосконалення принципів і механізмів підтримки міжнародного порядку. Серед таких інструментів гармонізації міжнародних відносин широке визнання отримала примусова дипломатія, невід’ємною складовою якої є політика санкцій. У світлі вище вказаного актуальність дослідження не викликає заперечень.

Своєчасність постановки проблеми для України зумовлюється, насамперед, тим, що у сучасних реаліях за допомогою політики санкцій створюються регіональні структури і режими, здійснюється управління міжнародними фінансовими потоками, контролюються прямі іноземні інвестиції, діяльність міжнародних фінансових і політичних організацій, функціонування політичних одиниць. У такий спосіб політика санкцій стає інструментом зміщення балансу сил на регіональному і глобальному рівнях, чинником формування ієрархії у світовому порядку XXI ст. До того ж, такий елемент санкційної політики як ембарго на поставки озброєнь та товарів подвійного використання слугує додатковим важелем управління міжнародними конфліктами і кризами, передусім у рамках концепції “негативного миру”. Тому вчасне і виважене реагування вітчизняним МЗС на експлуатацію санкційної політики провідними світовими акторами надаватиме українському чиннику системоформуючого характеру у сучасних міжнародних координатах, а отже, дозволить, якнайкраще, відстоювати власні національні інтереси і запобігати ймовірним

ризикам, що можуть поставати перед Києвом у таких обставинах.

Монографія складається з п’яти логічно структурованих розділів, насичених фактологічним матеріалом, що посилює репрезентативність авторського підходу, а також свідчить про обґрунтованість висновків праці. На користь останньої тези говорить і та обставина, що дослідження спирається на широке коло джерел і літератури англійською, німецькою, російською та українською мовами, значна частина яких вперше введена у вітчизняну політологію міжнародних відносин. Бібліографія праці, на нашу думку, є достатньою для розкриття заявленої теми, адже проаналізовані Ю. Седляр фахові роботи є різними за ідейними поглядами та теоретичними підходами, що дозволяє уникнути однобічності при розгляді тематики дослідження, а отже свідчить про професійний підхід автора до розкриття поставлених завдань.

У першому розділі монографії ретельно розглядаються теоретичні засади дослідження міжнародних санкцій як інструменту зовнішньої політики та механізму підтримки міжнародного миру і безпеки. На нашу думку, автор цілком влучно відмічає, що процеси глобалізації, асиметрія міжнародних відносин послуговували чинниками, які посприяли поширенню дипломатичної практики застосування політики санкцій на початку XXI ст. Крім того, до позитивних моментів можна віднести побудову авторської концепції політики санкцій, що базується на концептуальному синтезі трьох наукових напрямів – теорії міжнародних відносин, теорії зовнішньої політики і теорії санкцій. Останнє засвідчує високий теоретичний рівень представленої праці. Вивчаючи різні підходи до класифікації міжнародних санкцій, Ю. Седляр приділяє велику увагу такому питанню як ефективності їх застосування для досягнення міжнародно-політичних цілей, тобто вирішує одну із найбільш дискусійних проблем, пов’язаних із механізмом застосування примусової дипломатії у цілому. При цьому при формулюванні концепції автор цілком справедливо виходить із конструктивізму не для пояснення окремої практики застосування санкційних заходів, а розглядає його як загальний теоретичний підхід у дослідженні.

У другому розділі досліджено політику санкцій Організації Об’єднаних Націй, вивчено документи міжнародної організації, де викладено її підходи до застосування санкційної політики задля підтримки міжнародного миру і безпеки, аналізуються повноваження органів Організації, що відповідають за ухвалу і реалізацію політики санкцій. У роботі встановлено, що протягом 1990–х – 2000–х рр. було здійснено декілька спроб реформування інституту санкцій ООН, направлених на підвищення ефективності його діяльності, передовсім, на основі висновків Інтерлакенської (1998/1999 рр.), Бонн–Берлінської (1999/2000 рр.) та Стокгольмської

(2003 р.) міжнародних конференцій. Разом із тим, як цілком влучно відмічає Ю.Седляр, надані рекомендації суттєво не позначилися на ефективності застосування політики санкцій Організації, адже вони передбачали якісне реформування принципів діяльності Ради Безпеки ООН, що не відповідало національним інтересам держав-членів із правом вето.

У третьому розділі Ю.Седляр ретельно досліджує найбільш контроверсійні епізоди застосування політики санкцій у рамках ООН, а саме іракський, іранський та північнокорейський епізоди. Відмічаючи чинники, що впливали на ефективність застосування санкційних заходів у цих випадках, автор, з нашої точки зору, обґрунтовано констатує, що обструкціоністська позиція Китаю і Росії при обговоренні питання про санкції у Раді Безпеки ООН, що зумовлена прагненням до наддержавного статусу першого і посиленням авторитарних тенденцій у керівництві другої, призводить до появи рудиментів “холодної війни”, що і не дозволятиме у повній мірі використати потенціал санкційної політики для підтримки міжнародного миру і безпеки у XXI ст.

Четвертий розділ монографії Ю. Седляр присвятила аналізу реалізації політики санкцій на регіональному рівні, насамперед, у розрізі роботи таких організацій як Європейський Союз, Організація Американських Держав (ОАД) та Африканський Союз. Досліджуючи проблему на даному рівні, автор відмічає, що головними викликами, які вирішуються об’єднаннями за допомогою санкційної політики, є підтримка представницької демократії, захист прав і свобод людини, а також попередження конфліктів між державами-членами. У роботі Ю. Седляр ретельно аналізує джерельно-документальну базу ЄС з реалізації політики санкцій, з’ясовує інституційне забезпечення санкційних заходів Євросоюзу, а також оцінює ефективність європейської політики санкцій на прикладі трьох епізодів – суданському, конголезькому та білоруському. Варто підкреслити, що в цілому важко не погодитись із загальним умовиводом автора про низьку ефективність політики санкцій ЄС, що пояснюється конфліктом інтересів держав-членів при здійсненні санкцій організації, непослідовністю виконання ними рішень по санкціям, відсутністю політичної підтримки санкцій ЄС з боку інших світових акторів. Аналіз дипломатичної практики ОАД з реалізації політики санкцій, зокрема проти Гаїті, Гватемали і Перу, засвідчує, що держави-члени вдаються до санкційного тиску, насамперед, для просування демократії, захисту прав і свобод людини у Західній півкулі. Слід звернути увагу на те, що Ю.Седляр цілком влучно в даному розділі вказує на те, що політика санкцій не є ефективним засобом підтримки миру на Африканському континенті через інтернаціоналізацію конфліктів в Африці, слабкість економіки держав регіону, децентралізацію системи державного управління, сепаратистські настрої, високий рівень корупції.

Особливий акцент зроблено на розгляді політики санкцій США (розділ 5), що, з нашої точки зору, не викликає сумніву з огляду на ті позиції, що посідають Сполучені Штати в сучасній світовій політиці, а також зважаючи на широку і різнобічну американську практику застосування санкційної політики для захисту національних інтересів на світовій сцені. Вибір епізодів застосування політики санкцій також не викликає заперечень,

адже Ю. Седляр обрала для розгляду найбільш рельєфні питання для міжнародної безпеки як нерозповсюдження ядерної зброї, міжнародний тероризм. Диференційованими є й досліджувані концепції застосування санкцій у дипломатії США, а саме – всеохоплююча і цільова, які верифікуються на політиці санкцій проти Куби, Індії, Пакистану, Китаю і Сирії. Отже, здійснений автором аналіз політики санкцій США дозволить переосмислити досвід використання міжнародних санкцій як технології глобального управління у контексті розбудови асиметричної та симетричної моделей міждержавного співробітництва. Разом із тим, даний розділ є дещо переобтяженим статистичним матеріалом, таблицями, які доречніше було б винести у додатки.

Окремими недоглядами монографії Ю. Седляр може вважатись недостатній аналіз односторонньої практики застосування політики санкцій, насамперед, у зовнішній політиці Китаю, Росії, Японії, інколи у роботі зустрічаються змістовні повтори, що дещо ускладнює сприйняття матеріалу. Також у тексті деколи трапляються помилки технічного характеру, що не змінює у цілому позитивного враження від дослідження, яке характеризується самостійністю умовиводів, завершеністю та оригінальністю.

Отже, високий теоретичний рівень, насиченість багатим фактичним матеріалом, струнка логічна конструкція – всі ці якості рецензованого наукового дослідження, на нашу думку, складають цінність цієї праці, котра, безперечно, повинна викликати інтерес у науковців, викладачів і студентів, що навчаються за спеціальністю “міжнародні відносини”.

Перепелица Г. Н., доктор политических наук, профессор, директор Института внешней политики Дипломатической академии Украины при МИД Украины (Украина, Киев), juliasedlyar@gmail.com

Рецензия на монографию: Седляр Ю. А. Международные санкции в мировой политике: теория и практика: монография / Ю. А. Седляр. – Николаев: Черноморский государственный университет им. П. Могила, 2013. – 412 с.

Perepelitsa G. M., Doctor of Political Sciences, Professor, Director of the Foreign Policy Institute of Diplomatic Academy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (Ukraine, Kiev), juliasedlyar@gmail.com

Review of the monograph: Y. O. Sedlyar monography “International Sanctions in the World Politics: Theory and Practice”. – Mykolayiv, Petro Mohyla Black Sea State University edition, 2013. – 412 p.

* * *

Петренко І. М.

доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки, культурології та історії, Полтавський університет економіки і торгівлі (Україна, Полтава), petr-ir@rambler.ru

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Радовський В. С. Пригоди “НОВОГО ЖМАЙЛА”. ЗАГАДКА ОДНІЄЇ БІОГРАФІЇ. ПРИЯТЕЛІ-ВОРОГИ. ТАМ, ДЕ ПЕРЕТІНАЛИСЯ ДОРОГИ СІРКА І ТЕТЕРІ [ТЕКСТ] / [В. С. Радовський] – Львів: “СПОЛОМ”, 2012. – 160 с.

Ім’я українського письменника, журналіста, дослідника актуальних проблем історії України Володимира Сергійовича Радовського добре відоме широкому колу читачів. Він є автором бестселера “У зап’ястях Великого Яструба” (Львів, 2005), а також низки цікавих і оригінальних досліджень із серії “Бібліотека Тимка Паду-